

УМОВИ ПОБУДОВИ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ СУБ'ЄКТІВ ЗАПОБІГАННЯ ЮВЕНАЛЬНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

CONDITIONS FOR THE CREATION AND FUNCTIONING OF THE EFFECTIVE SYSTEM OF SUBJECTS OF JUVENILE DELINQUENCY PREVENTION

Сизоненко А.С., к.ю.н., доцент, Заслужений юрист України,
перший заступник директора

Департамент персоналу Міністерства внутрішніх справ України

Система суб'єктів та правові засади їх діяльності є невід'ємними компонентами комплексного інституту запобігання ювенальній злочинності, завдяки якому здійснюється фактична реалізація завдань держави та суспільства щодо подолання деморалізації та криміналізації дітей. Стаття присвячена аналізу системи суб'єктів запобігання ювенальній злочинності в Україні та визначенню умов її ефективного функціонування на сучасному етапі. Емпіричною базою дослідження стали наукові розробки вчених у галузі криминології та адміністративного права. Завдяки поєднанню загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, зокрема діалектичного, формально-юридичного, порівняльного аналізу й синтезу, вдалося опрацювати наявний у правовій науці емпіричний матеріал та дійти власних наукових висновків, що корелюються з метою та завданнями статті. Наголошено на тому, що сукупність суб'єктів запобігання ювенальній злочинності є частиною від загального, тобто підсистемою системи запобігання злочинності, тому в більшості проявів цієї діяльності стосовно дітей маємо справу з тими ж державними та громадськими інституціями. З огляду на це публікація містить узагальнення наявних у правовій науці уявлень, заснованих на аналізі національного законодавства про перелік державних і недержавних інституцій, безпосередньо чи опосередковано задіяних у реалізації завдань запобігання ювенальній злочинності.

Крім того, в межах дослідження проведено критичний аналіз проекту Закону «Про юстицію, дружню до дитини» (від 4 червня 2021 р. № реєстрації 5617). Робиться висновок, що умовами ефективності системи запобігання ювенальній злочинності в Україні сьогодні мають стати нормативно-правове закріплення зведеного переліку цих суб'єктів на рівні закону; координація діяльності та забезпечення взаємодії державних та громадських інституцій на всіх рівнях профілактики; створення консультативно-дорадчого органу (ради) з питань правосуддя щодо дітей та профілактики правопорушень при Кабінеті Міністрів України, а також координаційного органу (центру) з питань правосуддя щодо дітей та профілактики правопорушень з віднесенням його до сфери управління Міністерства юстиції України; впровадження інноваційних форм взаємодії державних та недержавних суб'єктів й інших учасників цієї діяльності; забезпечення належного контролю за діяльністю державних та громадських інституцій.

Ключові слова: дитина, ювенальна злочинність, запобігання, система суб'єктів, державні органи, громадськість.

The system of subjects and the legal basis of their activities are an integral component of a comprehensive institution for the prevention of juvenile delinquency, through which the actual implementation of the tasks of the state and society is carried out in order to overcome the demoralization and criminalization of children. The article is devoted to the analysis of the system of subjects of juvenile delinquency prevention in Ukraine and to the definition of the conditions of its effective functioning at the present stage. The empirical basis of the study is the scientific developments of scientists in the field of criminology and administrative law. Thanks to a combination of general scientific and special methods of cognition, in particular dialectical, formal and legal, comparative analysis and synthesis, it was possible to study the empirical material available in legal science and to obtain own scientific findings that correlate with the purpose and objectives of the article. It is emphasized that a set of subjects for the prevention of juvenile delinquency is a part of the general, namely – a subsystem of the crime prevention system. Therefore we are dealing with the same state and public institutions in most of the manifestations of this activity in relation to children. Taking into account the above mentioned, the publication summarizes the ideas available in legal science, based on the analysis of national legislation on the list of state and non-state institutions directly or indirectly involved in the implementation of tasks to prevent juvenile delinquency. In addition, within the research, a critical analysis of the draft Law "On Justice Friendly to Children" is conducted (Registration № 5617, on 04.06.2021). It is concluded that the conditions for the effectiveness of the juvenile delinquency prevention system in Ukraine today should be: normative-legal consolidation of the united list of these subjects at the legal level; coordination of activities and ensuring the interaction of state and public institutions at all levels of prevention; creation of an advisory body (council) on justice for children and crime prevention under the Cabinet of Ministers of Ukraine, as well as the coordinating body (center) for juvenile justice and crime prevention with its referral to the Ministry of Justice of Ukraine; introduction of innovative forms of interaction between state and non-state entities and other participants in this activity; ensuring proper control over the activities of state and public institutions.

Key words: child, juvenile delinquency, prevention, system of subjects, state bodies, public.

Постановка проблеми. За даними Національної поліції, протягом 2020 р. на території нашої країни дітьми було скоєно майже 4 400 кримінальних правопорушень. При цьому, лише трохи менше половини з них – це тяжкі та особливо тяжкі злочини. В одному з перших пунктів Керівних принципів ООН щодо запобігання злочинності серед неповнолітніх (Ер-Рядських керівних принципів) наголошується на тому, що умовою ефективності попередження злочинності серед неповнолітніх є об'єднання «зусиль всього суспільства загалом задля забезпечення гармонійного розвитку підлітків під час поваги до їх особистості та заохочення її розвитку з раннього дитинства» [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Американські дослідники П.Дж. Брантінгем та Ф.Л. Фауст вважають, що запобігання злочинності – це визнана місія кожного відомства, яке перебуває в американській системі кримінального судочинства. Задля впорядкування системи цих органів (відомств) доцільно використовувати концептуальну трирівневу модель запобігання зло-

чинності (первинна, вторинна та третинна профілактика) [2]. Використання такої концептуальної моделі може допомогти прояснити місце, призначення та можливості кожного реального та потенційного суб'єкта у запобіганні ювенальній злочинності, об'єднати поточні зусилля державних та громадських інституцій щодо подолання делінквентності серед дітей. З іншого боку, аналізуючи деякі наукові роботи (наприклад, публікацію М.В. Валуйскова, Л.В. Бондаренко, В.В. Рокотянської [3, с. 438–439]), можемо зробити цілком логічне припущення, що саме характер участі та зміст заходів з боку певних суб'єктів визначають ті види профілактики (загальносоціальна, спеціально-криминологічна, індивідуальна), особливості яких плануються розглянути у наступних наших публікаціях.

В контексті інституційного компонента системи запобігання ювенальній злочинності (профілактики правопорушень серед неповнолітніх) більшість наукових публікацій та підручників минулих років (2000–2010 роки), наприклад, Л.С. Сміяна, Ю.В. Нікітіна [4, с. 207], Я.М. Квіткі

[5, с. 10], М.П. Легецького [6, с. 14], С.Г. Поголоцької [7, с. 9], зосереджувала увагу на тих органах, які безпосередньо проводили роботу із зазначеною категорією дітей. Фактично перелік таких суб'єктів не виходив за межі окреслених у Законі України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24 січня 1995 р. № 20/95-ВР інституцій. Однак, як зазначили пізніше Є.С. Зеленський та І.С. Кравченко, система державних органів, які здійснювали подібні види діяльності в Україні, станом на 2016 р. була ще далекою від досконалості [8, с. 17]. Серед більш сучасних досліджень (2015–2020 рр.) певна частина системи суб'єктів запобігання ювенальній злочинності потрапила в поле зору М.Ю. Веселова [9, с. 50–51], І.В. Іщенко [10, с. 84], Н.В. Лесько [11, с. 6], Є.С. Назимка, О.М. Литвинова та Т.І. Пономарьової [12, с. 21], в роботах яких ці суб'єкти розглядалися в контексті ювенальної превенції, ювенальної юстиції, ювенальної пенальної політики, зрештою, захисту прав та інтересів дітей. Проте відсутність узагальненого окреслення переліку цих суб'єктів в українському законодавстві та невтішні статистичні показники рівня криміналізації серед дітей залишають привід для постійного дискусювання щодо оптимальності складу та організації цієї системи. Крім того, актуальності вибраній для дослідження темі додає прийнятий до розгляду Верховною Радою України (далі – ВРУ) Проект Закону про юстицію, дружно до дитини (від 4 червня 2021 р. № реєстрації 5617).

Метою статті є формування уявлення про систему суб'єктів запобігання ювенальній злочинності та визначення умов її ефективного функціонування на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. Всі елементи запобігання правопорушенням, його рівні, форми та види в реальній дійсності проявляються не самі по собі, а лише в результаті активної і цілеспрямованої діяльності певних суб'єктів, якими в широкому соціологічному аспекті є суспільство загалом, окремі соціальні групи та індивіди; в соціально-політичному аспекті – держава, державні органи, громадські організації, громадяни [13, с. 129]. Розпорошеність (за численними напрямками та рівнями профілактики) завдань у сфері запобігання ювенальній злочинності вимагає неабияких організаційних зусиль щодо забезпечення системної та ефективної діяльності різних за правовим статусом та набором повноважень суб'єктів та інших учасників цього процесу.

Запобігання ювенальній злочинності – це діяльність численних суб'єктів щодо недопущення вчинення злочинів неповнолітніми, скорочення їх кількості та числа їх учасників на тій чи іншій території країни. Кожен суб'єкт цієї діяльності потребує певної регламентації правових основ запобіжної діяльності, що є гарантією дотримання прав і законних інтересів неповнолітніх, виключення виконання ними невластивих їм функцій [14, с. 59]. Диференціація завдань та компетентностей суб'єктів запобігання ювенальній злочинності, з одного боку, дають змогу підвищити масштабність та ефективність антидевіантного впливу, а з іншого боку, приводять до множинності елементів цієї системи, що збільшує вірогідність дублювання функцій або, навпаки, виникнення прогалів в організаційній структурі та комунікативних зв'язках, координації діяльності її компонентів.

Сукупність суб'єктів запобігання ювенальній злочинності є частиною від загального, тобто підсистемою системи запобігання злочинності, тому в більшості проявів цієї діяльності стосовно дітей маємо справу з тими ж державними та громадськими інституціями. Як правило, це суб'єкти, які керують цією діяльністю, організують її, створюють систему управління нею, починаючи з ВРУ, Президента України, Кабінету Міністрів України (далі – КМУ), центральних органів виконавчої влади і завершуючи виконавчими органами місцевого самоврядування.

Проте, як зазначає В.В. Голіна, максимальна конкретизація об'єкта запобігання, визначення його характерологічних властивостей і вразливих місць слугують розробленню відповідних стратегій і руйнуючих об'єкт заходів, а також концентрації зусиль суб'єктів запобіжного впливу на головних напрямках запобігання та протидії злочинності [15, с. 157]. Об'єктом запобіжної діяльності в нашому разі є дитина та її суспільні відносини, які виникають у зв'язку із забезпеченням її нормального розвитку, соціалізації, профілактики деморалізації та криміналізації, зрештою, ресоціалізації тих неповнолітніх осіб, які перебувають у конфлікті із законом. З огляду на специфіку об'єкта запобігання (превентивного впливу) навіть ті ж самі суб'єкти запобігання можуть або бути наділені додатковою компетенцією, або містити у своїй структурі спеціалізовані підрозділи (органи), придатні для роботи з неповнолітніми. Спеціалізація суб'єктів (їх посадових осіб) може виявлятися в додаткових вимогах щодо їх кваліфікації. Водночас до складу зазначеної підсистеми можуть входити такі інституції, які властиві винятково сфері запобігання правопорушень серед дітей або у загальному устрої та функціонуванні певних державних органів утворюють цілком автономну систему (прикладом останніх може слугувати характерна для деяких іноземних моделей ювенальної юстиції система ювенальних судів).

Нами було взято до уваги погляд на систему суб'єктів ювенальної превенції (що фактично можна ототожнювати із запобіганням ювенальній злочинності) одного з вітчизняних науковців та практиків, а саме І.В. Іщенко. Усю сукупність державних та недержавних органів ювенальної превенції автор розподілив на сім таких груп:

- загальнополітичні суб'єкти (ВРУ, Уповноважений ВРУ з прав людини та народні депутати України, Президент України, Уповноважений Президента України з прав дитини);
- суб'єкти загальної компетенції (КМУ, представницькі органи місцевого самоврядування, місцеві державні адміністрації);
- основні суб'єкти (МВС України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері сім'ї та дітей, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах освіти і науки, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, сільські, селищні, міські, районні у містах (у разі їх створення) ради, їх виконавчі органи);
- спеціальні суб'єкти (підрозділи Національної поліції, служби у справах дітей, уповноважені органи з питань пробації (сектори ювенальної пробації), суди, прокуратура);
- додаткові суб'єкти (центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, Міністерство юстиції України, інші центральні органи виконавчої влади, які опосередковано беруть участь у ювенальній превенції, їх територіальні підрозділи);
- спеціалізовані суб'єкти (навчальні заклади, установи та організації системи освіти (зокрема, загальноосвітні школи та професійні училища соціальної реабілітації), центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг), притулки для дітей, центри соціально-психологічної реабілітації дітей, соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка), центри соціально-психологічної допомоги, центри медико-соціальної реабілітації дітей, приймальники-розподільники для дітей);
- суб'єкти з повноваженнями учасника превентивних заходів (батьки, інші особи, що їх замінюють, педагоги та вихователі, психологи, громадські організації та окремі діячі, ЗМІ та окремі журналісти) [10, с. 84].

У багатьох зарубіжних країнах важливу роль у проведеної молодіжної політики в галузі запобігання делінквентності відіграє ювенальна юстиція. Чимало вчених підкреслюють особливе значення цього інституту у запобіганні делінквентній поведінці неповнолітніх та вчинення ними злочинів. Однією з останніх робіт із комплексного вивчення цього питання є публікація М.Ю. Веселова, яка містить ґрунтовний аналіз організації системи органів ювенальної юстиції країн ближнього і далекого зарубіжжя. В цьому дослідженні представлено чинну (станом на початок 2020 р.) і так звану перспективну українську модель системи суб'єктів ювенальної юстиції. До переліку суб'єктів національної системи ювенальної юстиції України сьогодні входять суди; Уповноважений ВРУ з прав людини (Представник Уповноваженого з дотримання прав дитини та сім'ї); Уповноважений Президента України з прав дитини; КМУ; Міжвідомча координаційна рада з питань правосуддя щодо неповнолітніх; прокуратура України; адвокатура; Міністерство юстиції України; Координаційний центр з надання правової допомоги; центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації; органи пробації (сектори ювенальної пробації); спеціальні виховні установи Державної кримінально-виконавчої служби України; виховні колонії; МВС України; Національна поліція України; приймальники-розподільники для дітей; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань сім'ї та захисту дітей; служби у справах дітей; органи опіки та піклування; притулки для дітей служб у справах дітей; центри соціально-психологічної реабілітації дітей; соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка); центри соціальних служб; центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти і науки; заклади освіти; загальноосвітні школи та професійні училища соціальної реабілітації; центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я; заклади охорони здоров'я; центри медико-соціальної реабілітації; заклади з надання психіатричної допомоги; центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах культури та мистецтв, фізичної культури і спорту, національно-патріотичного виховання, інформаційної безпеки тощо; органи місцевого самоврядування; комісії з питань захисту прав дитини; громадські, в тому числі волонтерські, організації; міжнародні та іноземні громадські організації, фонди та асоціації; засоби масової інформації [9, с. 50–51].

Втім, необхідно звернути увагу на одну суттєву деталь: чи охоплює система ювенальної юстиції всі категорії дітей, які потребують профілактичного впливу та уваги? Запобігання ювенальній злочинності повинно впливати на дитину та соціальні процеси, які детермінують її поведінку ще до вчинення нею правопорушення, а також не виключати пенального запобігання злочинності неповнолітніх. Необхідно зазначити, що багато вчених та практичних фахівців зараз розглядають ювенальну юстицію як більш широке соціально-правове явище, яке покликане захищати права дітей не лише під час констатації правопорушення та реагування на нього, але й на стадії його превенції, а також ресоціалізації неповнолітнього делінквента (наприклад, І.М. Михайлова [16, с. 162], В.О. Левченко [17, с. 47–48]). С.С. Назимко разом з іншими співавторами наголошує на тому, що ювенальна юстиція включає профілактику підліткової злочинності та соціально-психологічну реабілітацію неповнолітніх, які вчинили злочин. При цьому вона спрямована на роботу не тільки з дітьми-правопорушниками, але й з дітьми, які опинилися у складній життєвій ситуації (сироти, позбавлені батьківського піклування, безпритульні, свідки та жертви злочинів тощо) [12, с. 21].

До речі, М.Ю. Веселов також є прихильником широкого розуміння ювенальної юстиції і у своїх публікаціях послідовно стверджує, що значну частину цього соціально-правового інституту сьогодні утворює ювенальна превенція, а також реабілітація дітей, що потрапили у конфлікт із законом [18, с. 301–304]. Враховуючи це, доходимо висновку, що наведений ним перелік задіяних в Україні у сфері ювенальної юстиції суб'єктів майже повністю відповідає сучасній системі суб'єктів запобігання ювенальній злочинності. Проведений уже нами критичний аналіз чинної правової бази переконує в тому, що цей перелік є максимально наближеним до повного охоплення усіх елементів системи, але не є абсолютним, оскільки процес удосконалення організаційного забезпечення діяльності державних органів і громадських об'єднань у сфері запобігання ювенальній злочинності триває надалі та створює нові відносини та форми участі додаткових органів чи інстанцій. Так, у 2021 році відбулась певна трансформація інституту уповноважених Президента України. Зокрема, в країні з'явився Радник – уповноважений Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації, діяльність якого поширено на сферу дитячої реабілітації, що, як зазначено на сайті голови держави, надзвичайно важливо в умовах продовження збройної агресії проти України.

Необхідно не забувати про те, що кожне теоретичне, в тому числі кримінологічне, дослідження має сприяти розв'язанню прикладних задач (проблем). Маємо констатувати, що жоден із правових актів українського законодавства досі не містить зведеної системи суб'єктів запобігання (профілактики, попередження) ювенальній злочинності (правопорушень). Чинні закони та постанови Уряду створюють уявлення про певний їх перелік лише у сукупності.

Сьогодні на розгляді парламенту України перебуває Проект Закону «Про юстицію, дружно до дитини» (від 4 червня 2021 р. № реєстрації 5617). Законопроект у ст. 5 містить перелік суб'єктів юстиції щодо дітей, а у ст. 7 визначає, що організаційними формами взаємодії суб'єктів юстиції щодо дітей є консультативно-дорадчий орган із питань правосуддя щодо дітей при КМУ, склад і порядок роботи якого визначаються положенням, затвердженим КМУ; міждисциплінарні команди з питань соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, склад і організація роботи яких визначаються у порядку, встановленому КМУ. У ч. 6 ст. 7 задується про форми взаємодії суб'єктів юстиції щодо дітей із громадськими об'єднаннями, благодійними організаціями, волонтерами (але вважаємо, що цей напрям має охоплювати значно більшу аудиторію дітей, тобто не лише тих, які опинилися у конфлікті із законом – А. С.). Крім того, за погодженням з Мінсоцполітики України та МОН України, Законопроектом пропонується ліквідувати загальноосвітні школи та професійні училища соціальної реабілітації шляхом запровадження спеціалізації центрів соціально-психологічної реабілітації дітей [19; 20]. По-перше, Офіс Генерального прокурора цілком слушно звертає увагу на положення ч. 3 ст. 7 Законопроекту щодо консультативно-дорадчого органу з питань правосуддя стосовно дітей при КМУ, одним із завдань якого пропонується визначити координацію діяльності суб'єктів юстиції щодо дітей, адже такі повноваження виходять за рамки діяльності консультативно-дорадчого органу відповідно до Постанови КМУ «Про затвердження типового положення про консультативний, дорадчий та інший допоміжний орган, утворений Кабінетом Міністрів України» від 17 червня 2009 р. № 599. По-друге, Законопроект передбачає внесення змін щодо назви державної установи з «приймальник-розподільник для дітей» на «центр тимчасового тримання дітей органів Національної поліції». Нині низка норм КПК України (п. п. 6, 7 ч. 1 ст. 309,

ч. 4 ст. 499) містить згадування про приймальник-розподільник для дітей. Однак автори Проекту Закону «Про юстицію, дружню до дитини» у «Прикінцевих та перехідних положеннях до Закону» не передбачили внесення відповідних змін до КПК України, тому положення, яке міститься у ч. 3 ст. 31 Законопроекту від 4 червня 2021 р. № 5617, буде суперечити чинному законодавству. Така ситуація стала можливою через відсутність комплексного уявлення про систему чинних суб'єктів запобігання ювенальній злочинності (в тому числі, ювенальної юстиції) та правові засади їх діяльності у різноманітних правових актах національного законодавства.

Висновки. Вищенаведене дає підстави дійти висновку, що умовами побудови та функціонування ефективної системи суб'єктів запобігання ювенальній злочинності є нормативно-правове (формальне) закріплення зведеного переліку цих суб'єктів на рівні закону з наділенням їх необхідною компетенцією та розподілом повноважень між різними структурними елементами цієї системи; координація діяльності та забезпечення взаємодії державних та громадських інституцій на всіх рівнях профілактики; створення (в найближчій перспективі) не лише консультативно-дорадчого органу з питань правосуддя стосовно

дітей, але й консультативно-дорадчого органу (ради) з питань правосуддя щодо дітей та профілактики правопорушень при Кабінеті Міністрів України, а також координаційного органу (центру) з питань правосуддя щодо дітей та профілактики правопорушень з віднесенням його до сфери управління Міністерства юстиції України (з відповідним розподілом між цими суб'єктами консультативно-дорадчих та організаційно-управлінських повноважень у зазначеній сфері); впровадження інноваційних форм взаємодії державних та недержавних суб'єктів й інших учасників цієї діяльності; забезпечення належного контролю за діяльністю державних та громадських інституцій.

На завершення статті необхідно зауважити, що соціально-економічні та ціннісно-ідеологічні виклики сьогодення, які певним чином впливають на характер і обумовлюють проблеми ювенальної злочинності, інших проявів деморалізації дітей, вимагають підготовки та прийняття в Україні не лише Закону «Про юстицію, дружню до дитини», але й комплексного закону про ювенальну превенцію та юстицію, дружню до дитини. Поглиблене обґрунтування цього твердження та проєкт структури зазначеного законопроекту стануть завданнями наших подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Керівні принципи запобігання злочинності серед неповнолітніх Організації Об'єднаних Націй (Ер-Рядські керівні принципи) : міжнародний документ ООН від 14 грудня 1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_861/convf#Text (дата звернення: 12.10.2021).
2. Brantingham P.J., Faust F.L. A Conceptual Model of Crime Prevention. *Crime & Delinquency*. 1976. № 22 (3). P. 284–296. DOI: 10.1177/001112877602200302.
3. Valuiskov N.V., Bondarenko L.V., Rokotyanskaya V.V., Arutiunian A.D., Chernokozheva S.A. Current Problems of General and Individual Crime Prevention in Juvenile Justice. *International journal of humanities and cultural studies*. 2016. Special Issue. P. 437–449.
4. Кримінологія : підручник / за заг. ред. Л.С. Сміяна, Ю.В. Нікітіна. Київ : Національна академія управління, 2010. 496 с.
5. Квітка Я.М. Попередження адміністративних правопорушень серед неповнолітніх : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 ; Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2002. 16 с.
6. Лелецький М.П. Адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням, вчиненим неповнолітніми, у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 ; Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2004. 22 с.
7. Поволоцька С.Г. Діяльність органів внутрішніх справ по профілактиці правопорушень серед неповнолітніх (адміністративно-управлінське дослідження) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 ; Національний університет внутрішніх справ. Харків, 2005. 20 с.
8. Зеленський Є.С., Кравченко І.С. Адміністративна діяльність Національної поліції щодо запобігання вчиненню адміністративних правопорушень дітьми : монографія. Дніпропетровськ : ДДУВС, 2016. 124 с.
9. Веселов М.Ю. Адміністративно-правові засади функціонування системи суб'єктів ювенальної юстиції у сфері забезпечення прав дітей. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2020. № 2 (8). С. 47–57. DOI: 10.32689/2617-9660-2020-2(8)-47-57.
10. Іщенко І.В. Система суб'єктів ювенальної превенції в Україні: адміністративно-правовий аспект. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 3. С. 81–84.
11. Лесько Н.В. Адміністративно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.07 ; Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2019. 39 с.
12. Литвинов О.М., Назимко Є.С., Пономарьова Т.І. Становлення та розвиток ювенальної пенальної політики Республіки Польща (кримінально-правове дослідження) : монографія / за заг. ред. О.М. Литвинова. Київ : ВД «Дакор», 2015. 128 с.
13. Кримінологія : учебник для вузов / под ред. В.Д. Малкова. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : ЗАО «Юстицинформ», 2006. 528 с.
14. Джужа А.О., Сюравич В.Г. Міжнародні правові норми – правова база запобігання ювенальній злочинності. *Актуальні проблеми захисту прав людини, яка перебуває в конфлікті із законом, крізь призму правових реформ* : збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 25 жовтня 2018 р.). Київ : Інститут кримінально-виконавчої служби ; ФОП Кандиба Т.П., 2018. С. 59–63.
15. Голіна В.В. Об'єкт запобігання злочинності як фундаментальна кримінологічна проблема. *Проблеми законності*. 2017. № 138. С. 150–160. DOI: 10.21564/2414-990x.138.103952.
16. Михайлова І.М. Ювенальна юстиція в системі запобігання злочинам неповнолітніх : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 ; Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2015. 200 с.
17. Левченко В.О. Адміністративно-правові передумови створення органів ювенальної юстиції в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 ; Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2011. 220 с.
18. Веселов М.Ю. Адміністративно-правові засади функціонування ювенальної юстиції у системі забезпечення прав дітей в Україні : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.07 ; ДЮІ МВС України ; ДНДІ МВС України. Київ, 2020. 381 с.
19. Проект Закону про юстицію, дружню до дитини від 4 червня 2021 р. № реєстрації 5617. *Офіційний вебпортал Верховна Рада України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72137 (дата звернення: 14.10.2021).
20. Висновок Комітету з питань правової політики Верховної Ради України щодо проєкту Закону про юстицію, дружню до дитини (від 4 червня 2021 р. реєстр. № 5617) від 6 жовтня 2021 р. *Офіційний вебпортал Верховна Рада України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72137 (дата звернення: 14.10.2021).